

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/ukraina/125846,Andrij-Melnyk-Jeden-z-ojcow-ukrainskiego-nacjonalizmu-i-przeciwnik-Stepana-Bande.html>

fot. Wikimedia, Domena publiczna

BIOGRAM / BIOGRAFIA

Andrij Melnyk. Jeden z ojców ukraińskiego nacjonalizmu i przeciwnik Stepana Bandery

Autor: MARCIN MAJEWSKI 22.05.2026

Zapowiedź ponownego pogrzebu Andrija Melnyka na kijowskiej nekropolii wojskowej wzbudziła liczne kontrowersje. Pojawiły się głosy sprzeciwu, określające go jako wroga Polski. Zainteresowanemu czytelnikowi należy się zatem kilka słów wyjaśnienia: kim był Melnyk?

19 maja 2026 r. ukazało się oświadczenie prezydenta Ukrainy Wołodymyra Zełeńskiego, stwierdzające, że uruchomiony został proces sprowadzenia pochowanych poza granicami kraju bohaterów walczących o niepodległość. Jednocześnie tego samego dnia z cmentarza Bouneweg w Luksemburgu zostały ekshumowane szczątki płk. Andrija Melnyka i jego małżonki.

Od armii austro-węgierskiej do Ukraińskiej Organizacji Wojskowej

Przyszły kierownik Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów urodził się 12 grudnia 1890 r. w Woli Jakubowej, położonej nieopodal Drohobycza. Syn Atanasa i Marii z domu Kowal został szybko osierocony przez rodziców, a jego wychowaniem zajęła się macocha. Do gimnazjum uczęszczał najpierw w Drohobyczu, potem w Stryju. W latach 1912-1914 studiował w Wiedniu.

Po wybuchu I wojny światowej wstąpił na ochotnika w szeregi legionu Ukraińskich Strzelców Siczowych, sformowanego przy armii austro-węgierskiej, i wyruszył na front karpacki. Wiosną 1915 r. walczył pod Makówką, gdzie legion pobił przeważające siły rosyjskie, a bój przeszedł do panteonu ukraińskich zmagających o niepodległość. Rok później Melnyk dostał się do niewoli.

Fragment mapy WiG z 1934 r. ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie. Na północ od Drohobycza m.in. wieś Wola Jakubowa w gminie Dobrowlany, w powiecie drohobyckim województwa lwowskiego II RP (obecnie wieś w hromadzie miejskiej Drohobycz, w rejonie drohobyckim obwodu lwowskiego

Ukrainy)

Trafił do obozu dla jeńców wojennych w Carycynie (Wołgograd), gdzie poznał oficera armii austro-węgierskiej Jewhena Konowalca, z którym na dłuższy czas zeszyły się jego drogi życiowe. W dwudziestoleciu międzywojennym Konowalec stał się twórcą ukraińskiego ruchu nationalistycznego. Przez ponad dwadzieścia lat pozostawał z Melnykiem w dość bliskich relacjach. Obaj służyli w Korpusie Strzelców Siczowych, działali w Ukraińskiej Organizacji Wojskowej i obaj w latach dwudziestych ożenili się z siostrami Fedak, Olgą i Sofią – córkami znanego lwowskiego adwokata.

W chaosie porewolucyjnej Rosji, 7 stycznia 1918 r. Melnyk zbiegł z niewoli rosyjskiej i dotarł do Kijowa. Tu zaangażował się w formowanie oddziałów Ukraińskich Strzelców Siczowych. W drugiej połowie stycznia 1918 r., podczas agresji bolszewickiej Rosji na Ukrainę, na czele batalionu Strzelców Siczowych tłumił bunt miejscowych bolszewików w kijowskim Arsenale. Po odsieczy niemieckiej, która dotarła do Kijowa, prowadził szkolenie nowo sformowanych oddziałów. Wobec ogłoszenia przez kierownika państwa ukraińskiego hetmana Pawła Skoropadskiego 16 listopada 1918 r. federacji z Rosją, Melnyk wziął udział w antyhetmańskim powstaniu.

**Andrij Melnyk w mundurze
Ukraińskich Strzelców Siczowych,
1914 r. (fot. Wikimedia, domena
publiczna)**

**Andrij Melnyk w mundurze
pułkownika armii Ukraińskiej
Republiki Ludowej, 1919 r. (fot.
(fot. Wikimedia, domena
publiczna)**

Od stycznia do lipca 1919 r. pełnił funkcję szefa sztabu armii czynnej Ukraińskiej Republiki Ludowej, a następnie służył w Korpusie Strzelców Siczowych. W grudniu 1919 r., podobnie jak znaczna część żołnierzy armii URL, zachorował na tyfus i został internowany przez oddziały WP w Łucku. Po pobycie w obozie dla internowanych, został skierowany przez Symona Petlurę do Czechosłowacji jako inspektor misji wojskowych URL.

W związku z załamaniem się polskiej ofensywy na Ukrainie i odwrotem oddziałów WP i armii URL spod Kijowa, zebrana w Pradze w lipcu 1920 r. Rada Strzelecka (Strzelców Siczowych) z Konowalcem i Melnykiem na czele, podjęła decyzję o samorozwiązaniu i stworzeniu podziemnej organizacji wojskowej, której celem byłaby walka o niepodległość w obliczu wkroczenia bolszewików do Galicji. Ich marsz na Warszawę i Lwów przyspieszył decyzje i w sierpniu 1920 r. doszło do utworzenia Ukraińskiej Organizacji Wojskowej (UWO), a Melnyk został jej zagranicznym przedstawicielem.

Między wojnami

Nieoczekiwany zwrot wojny polsko-bolszewickiej nie wpłynął na aktywność UWO, która rozpoczęła działania – tym razem przeciwko polskiej władzy. We wrześniu 1922 r. na wezwanie Konowalca, Melnyk przybył do Lwowa w celu wsparcia rozbudowy konspiracji, a w grudniu, w związku z wyjazdem Konowalca z Polski, objął funkcję krajowego komendanta UWO. Wiosną 1924 r. został aresztowany przez Policję Państwową i był

przesłuchiwany we lwowskich Brygidkach. Za działalność wywrotową został skazany na pięć lat pozbawienia wolności.

Po opuszczeniu więzienia zdecydował się odsunąć od pracy konspiracyjnej, aby nie narażać się na inwigilację i możliwe represje ze strony polskich władz bezpieczeństwa. W 1929 r. ożenił się z Sofią (Zofią) Fedak i rozpoczął pracę jako inspektor leśny w dobrach metropolity lwowskiego, arcybiskupa Andrzeja Szeptyckiego. W latach 1933-1938 pełnił funkcję przewodniczącego Rady Głównej Ukraińskiego Katolickiego Towarzystwa Młodzieży „Orły”, której patronował Szeptycki, a która, co godne odnotowania, była konkurencją dla junactwa OUN – nacjonalistycznej organizacji młodzieżowej, z której wywodziło się wielu późniejszych radykałów sympatyzujących z więzionym kierownikiem Krajowej Egzekutywy OUN Stepanem Banderą.

**Jewhen Konowalec jako dowódca
Korpusu Strzelców Siczowych
1918-1919 (fot. Wikimedia,
domena publiczna)**

Stepan Bandera, 1934 r. (fot. Wikimedia, domena publiczna)

Melnyk pozostawał w kontakcie z Konowalcem – ułatwiały to więzy rodzinne ich małżonek. Do spotkań dochodziło jednak sporadycznie i tylko poza granicami II RP – w 1937 obaj mężczyźni spotkali się w Czechosłowacji podczas rodzinnego wypoczynku. Wydaje się, że Konowalec planował wciągnięcie Melnyka do aktywnej pracy w OUN. Nie ulega wątpliwości, że darzył go ogromnym zaufaniem jako dawnego towarzysza broni.

Gdy 23 maja 1938 r. Konowalec zginął w zamachu bombowym, zorganizowanym przez sowiecki wywiad podległy NKWD, Melnyk nie brał jeszcze pod uwagę możliwości zastąpienia Konowalca, chociaż w powojennych wspomnieniach przyznawał, iż w 1937 r. ten proponował mu funkcję swojego zastępcy. Przybycie wraz z żoną na pogrzeb do Rotterdamu nie powiodło się w związku z przedłużającymi się formalnościami paszportowymi w polskim MSW. Po uzyskaniu dokumentu Melnyk skierował się przez Wiedeń do Rzymu do Olgi Konowalec i jej syna, aby złożyć im kondolencje, po czym powrócił do Polski. Dopiero latem 1938 r. wśród kilku członków kierownictwa pojawiła się koncepcja wysunięcia jego kandydatury na stanowisko kierownika OUN, która ostatecznie została zaakceptowana – Melnyk nielegalnie wyruszył do Rzymu, a następnie 11 października 1938 r. objął stery organizacji.

Proniemiecka polityka i brutalny rozłam w OUN

W momencie postępującego rozpadu Czechosłowacji i przyznania autonomii Rusi Podkarpackiej, Melnyk dostrzegł szansę odbudowania ukraińskiej państwowości. W tym celu nawiązał kontakt z niemieckim

wywiadem wojskowym, najprawdopodobniej w sprawie organizacji dostaw broni w celu przeciwdziałania polskiej i węgierskiej akcji dywersyjnej. Pomimo skierowania różnorodnej pomocy, a także licznych kadr OUN, kwestię Rusi Podkarpackiej ostatecznie rozwiązał niemiecki kanclerz Adolf Hitler, dając *carte blanche* stronie węgierskiej, której wojska 14 marca 1939 r. dokonały inwazji, likwidując załóżek ukraińskiego Piemontu.

(...) młodzi coraz dobitniej kwestionowali wybór Melnyka i oskarżali jego otoczenie o pracę agenturalną na rzecz polskich służb specjalnych. Spór zakończył się wiosną 1941 stworzeniem dwóch odrębnych organizacji: OUN Bandery i OUN Melnyka, które rywalizowały między sobą o względy niemieckiej Abwehry i wzajemnie się zwalczały.

Pomimo tego fiaska Melnyk wciąż stawiał na kartę niemiecką. Podtrzymywał kontakty z niemiecką Abwehrą, planując wywołanie powstania ukraińskiego podczas spodziewanej w 1939 r. wojny niemiecko-polskiej. Jednak ponownie Hitler wstrzymał projekt ukraiński, tym razem oglądając się na sojusznika sowieckiego, co nie przeszkadzało członkom OUN działać na korzyść wkraczającego do Polski Wehrmachtu we wrześniu 1939 r., a nawet wywołać lokalnych rewolt. Gorzka pigułka, jaką było przejęcie Galicji Wschodniej i Wołynia przez ZSRS, i tym razem nie zweryfikowała poglądów Melnyka na współpracę z Niemcami.

W tym czasie w łonie organizacji zaczął odnawiać się stary spór pomiędzy młodymi radykałami, a starymi weteranami armii URL i UWO. Po wydostaniu się Bandery z więzienia w Brześciu nad Bugiem 13 września 1939 r., młodzi coraz dobitniej kwestionowali wybór Melnyka i oskarżali jego otoczenie o pracę agenturalną na rzecz polskich służb specjalnych. Spór zakończył się wiosną 1941 stworzeniem dwóch odrębnych organizacji: OUN Bandery i OUN Melnyka, które rywalizowały między sobą o względy niemieckiej Abwehry i wzajemnie się zwalczały. Latem 1940 r. Melnyk co prawda podjął próbę opanowania sytuacji, udając się z Włoch do okupowanego przez Niemców Krakowa, gdzie siedzibę miało kierownictwo radykałów z Banderą na czele, jednak nie przyniosło to zamierzonych efektów. Władze włoskie nie zgodziły się na ponowny jego wjazd – w efekcie osiadł w Berlinie, gdzie działało m.in. popierające Melnyka UNO.

Strona tytułowa gazety „Nastup”
(14.12.1940), poświęcona 50.
rocznicy urodzin Andrija Melnyka
(fot. Wikimedia, domena
publiczna)

Wobec przecieków dotyczących niemieckich planów uderzenia na ZSRS, Melnyk stał się gorącym zwolennikiem budowy państwa ukraińskiego pod egidą niemiecką w Kijowie. Utworzona tam przez OUN-M po wkroczeniu Niemców we wrześniu 1941 r., Ukraińska Rada Narodowa szybko została jednak rozwiązana przez komisarza Rzeszy Ericha Kocha – nowego „pana” Ukrainy. Działalność Melnyka na terenie Rzeszy zwróciła uwagę gestapo – od jesieni 1941 r. Melnyk był konfinowany w Berlinie. Te niemieckie posunięcia, a także represje jakie spadły na działaczy OUN-M w Kijowie i centralnej Ukrainie na przełomie lat 1941-1942, nie otrzeźwiły Melnyka i nie zmieniły kursu jego polityki wobec Niemiec.

Należy przypomnieć, że tworzone w 1942 r. na skutek represji niemieckich oddziały partyzanckie OUN-M na Wołyniu lokalnie przyłączały się do ataków UPA na polskie wsie podczas rzezi latem 1943 r. Niejednokrotnie decyzje te były podejmowane samodzielnie przez dowódców, bez zgody kierownictwa krajowego OUN-M, niedopuszczającego współpracy z banderowcami. W tym czasie zarówno krajową OUN-M, jak i *de facto* całą organizacją, kierował Oleh Kandyba ps. Olżycz, który przyjął kurs antyniemiecki (został zamordowany w czerwcu 1944 r. w KL Sachsenhausen).

Po II wojnie światowej Melnyk osiadł w Luksemburgu, a jego OUN odeszła z pozycji nacjonalizmu w stronę solidaryzmu, angażując się w prace ukraińskiego

parlamentu i rządu emigracyjnego.

Już w sierpniu 1943 wspomniane wołyńskie oddziały OUN-M zostały rozbrojone przez UPA, a niektórych oficerów zlikwidowała Służba Bezpieczeństwa OUN-B. Działaczy organizacji podstępnie zapraszano na rozmowy i likwidowano. Warto wspomnieć, że do zabójstw przedstawicieli OUN-M dochodziło już latem 1941 r. Zginęli m.in. członkowie kierownictwa Omelian Senyk i Mykoła Ściborśkyj, chociaż banderowcy wskazali Sowiećów jako sprawców zamachu. Wobec planowanej akcji antypolskiej w Galicji, w lutym 1944 r. krajowe kierownictwo OUN-M potępiło działania UPA na Wołyniu, przestrzegając przed realizacją podobnych krwawych rozwiązań w Galicji Wschodniej.

Przykładem samowolnych działań dolnych struktur OUN-M było utworzenie pod koniec 1943 r. pozostającego na służbie niemieckiej Policji Bezpieczeństwa Ukraińskiego Legionu Samoobrony, pierwotnie sformowanego spośród melnykowców Wołynia. Była to inicjatywa łuckiej organizacji, której poparcia nie udzieliło kierownictwo krajowe. Kierownictwo OUN-M nie poparło także niemieckiej inicjatywy gubernatora dystryktu lwowskiego SS Otto Wächtera utworzenia w ramach *Waffen SS* galicyjskiej dywizji strzeleckiej. Formowaniu dywizji udzieliło poparcia natomiast UCK Wołodymyra Kubijowycza i kadra oficerska armii UHA i URL, chociaż pojedynczy członkowie OUN-M, podobnie jak OUN-B, służyli w jej szeregach.

W styczniu 1944 r. Melnyk opuścił Berlin, udając się do Wiednia, gdzie został aresztowany przez gestapo i osadzony w areszcie RSHA (Zellenbau) funkcjonującym na terenie KL w Sachsenhausen. Zwolniony w październiku 1944 r., tym razem odmówił wejścia we współpracę z III Rzeszą i pokierowania pracami utworzonego pod auspicjami Niemców Ukraińskiego Komitetu Narodowego. Po II wojnie światowej Melnyk osiadł w Luksemburgu, a jego OUN odeszła z pozycji nacjonalizmu w stronę solidaryzmu, angażując się w prace ukraińskiego parlamentu i rządu emigracyjnego.

Andrij Melnyk na fotografii z 1940

r. (fot. (fot. Wikimedia, domena
publiczna)

* * *

Melnyk całe swoje życie poświęcił walce o niepodległą Ukrainę. Od początku kierowania OUN postawił na czynnik niemiecki w tej walce, będąc zwolennikiem ścisłej współpracy z Niemcami. Zdecydowanie nie miał przyjaznego stosunku do II RP – uczestniczył w działaniach wywrotowych w pierwszej połowie lat dwudziestych XX w. wymierzonych w to państwo, jednak nie można go obarczać odpowiedzialnością za rzeź wołyńską, czy działania oddziałów OUN-M latem 1943 r. przeciwko pojedynczym polskim wsiom, których dowódcy podejmowali decyzje niejednokrotnie samodzielnie wbrew zaleceniom lokalnych kierownictw OUN-M. Uważał Lwów, Galicję Wschodnią i Wołyń za ziemie ukraińskie. Nie był politykiem radykalnym, ale zdecydowanie stonowanym i mało stanowczym, który nie poradził sobie z pogłębiającym się rozłamem w organizacji.

Niedzielną ceremonią pogrzebową 24 maja 2026 r. w Kijowie rozpocznie nowy rozdział ukraińskiej polityki historycznej. Prezydent Zeleński zapowiedział już sprowadzenie szczątków kierownika OUN płk. Jewhena Konowalca. W mediach pojawiło się nazwisko Stepana Bandery, które z pewnością wzbudzi ogromne emocje wśród części społeczeństwa w Polsce. Jediną przeszkodą ma być w tym wypadku niechęć rodziny, obawiającej się dewastacji nowego grobu w Kijowie.

Na koniec jednak zadać można pytanie: dlaczego budowę panteonu bohaterów na kijowskim cmentarzu wojenny nie rozpoczęto od szacownej postaci atamana Symona Petlury, który niezmordowanie walczył z Rosją „białą” (Denikin) i bolszewicką, a został zamordowany przez współpracownika OGPU z siedzibą w Moskwie? Czy jakiś element jego życiorysu przeszkadza w decyzji?

Grób Andrija Melnyka na
cmentarzu Bouneweg w
Luksemburgu, 2011 r. (fot.
Wikimedia Commons/Долинський
- Ukrainian Wikipedia/CC BY-SA
3.0)

Upamiętnienie w Woli Jakubowej,
rodzinnej wsi Melnyka, 2016 r.
(fot. Wikimedia Commons/Vesel -
Власна робота/CC BY-SA 4.0)

COFNIJ SIĘ